کنترل روند برنامه

فصل سوم

هدف‌های رفتاری:
پس از آموزش این فصل هنرجو می‌تواند:

۱- ساختار دستورif...else را بشناسد و در مواقع لزوم آن را در برنامه به کار ببرد.
۲- با دستور switch کار کند.
۳- با انواع حلقه‌های تکرار برنامه نویسی کند.

مقدمه

معمولاً تمام زبان‌های برنامه نویسی دستورات مختلفی برای کنترل روند برنامه دارند. زبان PHP تقریباً تمام دستوراتی که در زبان‌های دیگر برای انجام عملیات کنترلی برنامه در نظر گرفته شده است را پشتیبانی می‌کند.

دستورات کنترلی در زبان‌های برنامه‌نویسی به دو گروه اصلی تقسیم می‌شوند:

- دستورات کنترلی شرطی
- حلقه‌های تکرار

دستورات شرطی روی جریان اجرای بخشی از برنامه تأثیر می‌گذارند اما حلقه‌های تکرار تکه‌ای از برنامه را به تعداد دفعات مشخص، اجرا می‌کنند.

انواع دستورات شرطی و انواع دستورات تکرار برای اجرا به متغیرها نیاز دارند و برای اجرای آن‌ها باید متغیرها شرایط خاصی داشته باشند، لذا به علت وابستگی اجرای دستورات به مقدار متغیرها، لازم است در طول برنامه مقادیر متغیرها ارزیابی شوند.

۳-۱ دستور if

یکی از کاربردی‌ترین دستورات زبان‌های برنامه‌نویسی، دستور شرطی if است. این دستور مفهومی شبیه به همان کلمه "if" در زبان انگلیسی و کلمه "اگر" در زبان فارسی دارد.

عملکردی کاملاً مشابه جملات شرطی محاوره‌ای دارند.

ساختار کلی دستور if به صورت زیر است:

```
if ( عبارت شرطی )
{
دستورات بدنه
}
```

کد زیر یک برنامه ساده است که با دستور شرطی if نوشته شده است:

```
if ( $a = = 0 ) {
   echo " found a   0 ! " ;
}
```

شرط فوق مقدار a را با صفر مقایسه می‌کند، اگر a برابر با صفر بود پیغامی به صورت«found a 0 !» را در مرورگر نمایش می‌دهد.

نکته: اگر دستوراتی که باید در صورت برقراری شرط اجرا شوند، یک خط بیشتر نباشد می‌توان از نوشتن { } صرف‌نظر کرد.

۳–۱–۱ دستور else

یکی از قابلیت‌های دستور شرطی if این است که برنامه‌نویس می‌تواند معین کند که اگر شرط برقرار بود یک عمل خاص و در غیر این صورت عمل دیگری را انجام دهد.

else به معنای در غیر این صورت در زبان انگلیسی با همان معنا در برنامه‌نویسی نیز به کار برده می‌شود.

شرط if مثال اول را طوری دوباره‌نویسی می‌کنیم که اگر مقدار a برابر با صفر نبود پیغام دیگری را نمایش دهد:

```
if ( $a = = 0 )
{
   echo " found  a =  0 ! "  ;
}
else
{
   echo " not  found ! " ;
}
```

۳–۱–۲ دستور elseif

اگر در دستور شرطی if بخواهید یک مجموعه از شرط‌ها را مدیریت کنید، باید از دستور elseif استفاده کنید.

این دستور مانند چند دستور شرطی مستقل عمل می‌کند و در صورت برقراری هر کدام از شرط‌ها، کدهای مشخصی را برای اجرا انتخاب می‌کند.

برنامه زیر برای عددی که در متغیر $num قرار دارد ضمن انجام عمل مقایسه توسط دستور if، مثبت، منفی و یا مساوی صفر بودن را تعیین می‌کند:

```
$num=0;
if ($num < 0)
{
```

```
    echo "$num is negative";
  }
  elseif ($num == 0)
  {
    echo "$num is zero";
  }
  elseif ($num > 0)
  {
   echo "$num is positive";
}
```

مطالعه آزاد

همان‌طـور که می‌دانید کدهای PHP را می توان با HTML ترکیب کرد، اگر بخواهید کد مثال فوق را به صورت ترکیب کدهای PHP وHTML بازنویســی کنید، می‌توانید از دستور echo صرف نظر کرده، تنها از برچسب‌های HTML برای نمایش متن استفاده نمایید.

در این صورت می‌توان کد مثال قبل را به صورت زیر بازنویسی کرد:

```
<?php
$num=0;
 if ($num < 0): ?>
<h1>$num is negative</h1>
<?php elseif($num == 0): ?>
<h1>$num is zero</h1>
<?php elseif($num > 0): ?>
<h1>$num is positive</h1>
<?php endif; ?>
```

دراینجا هنگام اســتفاده از این ســاختار، به دلیل جدا شــدن کدهای PHP از یکدیگر، می‌توان به جای {هنگام شــروع بلوک کد، از علامت ":" اســتفاده نمود و در این صورت نیازی به تعیین مکان } برای خاتمه بلوک کد نیست و در انتها باید با استفاده از دستور endif اتمام دستور شرطی معین شود.

۳-۱-۳ عملگر شرطی ؟

یکی ازقابلیت‌های جالب زبان PHP وجود عملگر شرطی؟است که ازآن برای پیاده سازی دستورات شرطی می‌توان استفاده نمود.شکل کلی این دستور به صورت زیراست:

;عملیات۱:عملیات ۲؟(عبارت شرطی)

عملیـــات۱ در صـــورت غلط بودن عبارت شـــرطی و عملیات۲درصورت صحیح بودن عبارت شرطی انجام می‌شود.

مثال:

```
<?php
$mood = "sad";
$text=($mood=="happy")?" I’m in a good mood":"I am $mood";
print "$text";
?>
```

۳-۲ دستور switch

فرض کنید می‌خواهیم دســـتور if را طوری تعریف کنیم که به ازای مقادیر مختلف یک متغیر، دستورات متفاوتی را اجرا کند.

مثال:

```
if  ( $a == 0 )
    echo " found  a    0  ! " ;
elseif  ( $a == 1 )
    echo " found  a    1  ! " ;
elseif  ( $a == 2 )
    echo " found  a    2  ! " ;
elseif  ( $a == 3 )
    echo " found  a    3  ! " ;
```

اگر چه ساختار مثال فوق ساده است، اما در صورتی که تعداد شرط‌ها و تعداد دستوراتی که باید در هر شرط اجرا شوند زیاد باشد، ممکن است باعث پیچیدگی برنامه‌ها شود.

برای چنین ســـاختارهایی در زبان‌های برنامه‌نویسی از جمله PHP دستور switch در نظر گرفته شده است. دستور if مثال قبل با دستور switch به این صورت نوشته می‌شود.

```
switch ( $a )
{
   case  "0" :
      echo " found  a   0  ! " ;
      break;
   case  "1" :
      echo " found  a   1  ! " ;
      break;
   case  "2" :
      echo " found  a   2  ! " ;
      break;
   case  "3" :
      echo " found  a   3  ! " ;
      break;
  default:
      echo " not found  ! " ;
}
```

اجزای دستور switch عبارتند از:

- **کلمه switch:** مقابل کلمه switch متغیر یا عبارتی که باید مقادیر مختلف آن بررسی شود قرار می‌گیرد.
- **کلمه case:** مقادیر مختلف و مرتبط با متغیر مقابل عبارت switch تعیین می‌شود.

از دستور default برای تعیین دستورات پیش‌فرض ساختار switch استفاده می‌شود، در واقع توسط این دستور می‌توان تعیین کرد که در صورت عدم برقراری تمام مقادیر موجود در case ها چه عملی انجام شود، این دستور مشابه دستور else درساختار if است.

نکته: در هر case از برنامه، برای جلوگیری از اجرا شدن case بعدی باید از دستور break برای خروج از آن قسمت از برنامه استفاده کرد.

اگر درون یک دستور case از break استفاده نشود، دستور مربوط به case بعدی اجرا می شود.

برنامه زیر جواب‌های کاربر را بررسی می‌کند، و اگر کاربر یکی از کلیدهای(y و Y) و یا (N و n)را فشار داده باشد، دستورات یکسانی را اجرا می‌کند:

```
switch ($answer) {
case "y":
case "Y":
    print "The answer was yes "."<br/>";
    break;
case "n":
case "N":
    print "The answer was no "."<br/>";
    break;
default:
    print "Error: $answer is not a valid answer ". "<br/>";
    break;
}
```

۳–۳ حلقه‌های تکرار

فرض کنید می‌خواهیم یک عبارت را سه بار در خروجی نمایش دهیم، این برنامه را به صورت زیر خواهیم نوشت:

```
echo " hello "  ;
echo " hello "  ;
echo " hello " ;
```

حال فرض کنید همان عبارت را می‌خواهیم ۱۰۰ بار در خروجی نمایش دهیم، احتمالاً خواهید گفت صد بار یک خط از برنامه فوق را می‌نویسیم. اما در زبان‌های برنامه‌نویسی امکاناتی وجود دارد که به برنامه‌نویس کمک می‌کند بدون نیاز به کار تکراری، یک مجموعه عملیات را به تعداد دفعات مورد نیاز انجام دهد. به این ساختارها «حلقه» گفته می‌شود.

مفهوم حلقه: حلقه‌ها برای اجرای یک یا چند دستورالعمل به تعداد دفعات موردنیاز به کار برده می‌شوند. حلقه‌های زبان PHP دارای دو نوع کلی for و while هستند.

۳–۳–۱ حلقه while

حلقه while ساده‌ترین نوع حلقه تکرار است و زمانی از آن استفاده می‌شود که بخواهیم عملیات مشخصی، تا زمانی که شرط تعیین شده‌ای برقرار باشد، اجرا شود. ساختار حلقه while به صورت زیر است:

```
while (شرط حلقه)
{
دستورات بدنه حلقه
به روز رسانی متغییر
}
```

برنامه زیر با استفاده از حلقه while اعداد ۲ تا ۵ را نمایش می دهد:

```
<?php
 $n=2 ;
 while ( $n <= 5 )
  {
   echo(“number: “ .  $n  . “<br/>”) ;
   $n++;
  }
?>
```

خروجی:

```
number: 2
number: 3
number: 4
number: 5
```

تمرین: با استفاده ازحلقه تکرارwhile اعداد زوج کوچکتر از ۱۰۰را نمایش دهید.

۳-۳-۲ حلقه do ... while

ساختار حلقه do...while مانند حلقه while است، تنها تفاوت این دو نوع حلقه در این است که حلقه do ... while شرط را در انتها کنترل می‌کند، یعنی، دستورات حلقه پس از هر بار اجرا در انتها بررسی می‌شوند و اگر شرط برقرار باشد دفعه بعد نیز اجرای حلقه از سر گرفته می‌شود، اما اگر شرط برقرار نباشد، بدون بازگشت به ابتدای حلقه، از حلقه while خارج می‌شوند.

نکته: در حلقه while در صورت عدم برقراری شرط، دستورات بدنه حلقه هرگز اجرا نمی‌شود اما در do...while حتی در صورت برقرار نبودن شرط، حلقه حداقل یک بار اجرا می‌شود.

ساختار حلقه do ... while به صورت زیر است:

```
do
{
دستورات بدنه حلقه
}
while (شرط حلقه)
```

برنامه زیر با استفاده از حلقه do اعداد ۲ تا ۵ را نمایش می‌دهد:

```
<?php
 $n=2 ;
 do
  {
   echo("number:" . $n . "<br/>") ;
   $n++;
  }
 while( $n<=5)
?>
```

خروجی:

```
number: 2
number: 3
number: 4
number: 5
```

مثال:

در کد زیر از یک حلقه do ... while استفاده شده است که شرط خاتمه آن

کوچک‌تر بودن متغیر n از عدد ۳ اســت، اما همان‌طور که در کد ملاحظه می‌کنید، این متغیر قبل از شروع حلقه با عدد ۵ مقداردهی شده است، یعنی با وجود برقرار نبودن شرط اجرای حلقه، عملیات بدنه while یک بار اجرا می‌شود.

```
<?php
 $n = 5 ;
 do
  {
   echo(" number : " .  $n  . "<br />") ;
   $n++ ;
  }
 while ( $n <= 3 )
?>
```

خروجی:

```
number: 5
```

تمریــن: با اســتفاده از حلقه تکرار do ... while اعــداد زوج کوچکتر از ۱۰۰ را نمایش دهید.

۳-۳-۳ حلقه for

ایــن حلقه زمانی کاربــرد دارد که می‌خواهیم مجموعــه‌ای از عملیات به تعداد دفعات معینی انجام شوند.

ساختار حلقه for به صورت زیر است:

```
for(مقدار اولیه متغیر; عبارت کنترلی; میزان افزایش یا کاهش)
{
دستورات بدنه حلقه
}
```

- **مقدار اولیه متغیر:** مقدار اولیه برای شروع اجرای حلقه را مشخص می‌کند.
- **عبارت کنترلی:** در این قسمت یک عبارت شرطی درج می‌شود که در هر بار اجرای حلقه مقدار متغیر با این عبارت کنترلی چک می‌شود، اگر جواب شرط True بود، اجرای

حلقه ادامه می‌یابد و در غیر این صورت اجرای حلقه پایان می‌پذیرد.

• **میـــزان افزایـــش یا کاهش:** مقداری را تعیین می‌کند که در هر بار اجرای دســـتورات مقدار متغیر افزایش یا کاهش می‌یابد.

نکته: از میان سه پارامتر اصلی ساختار حلقه for، نوشتن مقدار اولیه و میزان افزایش یا کاهش اختیاری است اما نوشتن عبارت کنترلی در ساختار for اجباری است

در صورتی که میزان افزایش یا کاهش حلقه مقابل for نوشته نشود، می‌توان آن‌را در بدنه حلقه تعیین کرد و افزایش یا کاهش داد، مقدار اولیه را نیز می‌توان قبل از شروع حلقه for مقداردهی کرد.

```
<?php
 for ( $n = 2 ; $n <= 5 ; $n++ )
   {
    echo "number: " .  $n . "<br/>" ;
   }
?>
```

خروجی:

```
number: 2
number: 3
number: 4
number: 5
```

در مثال فوق مقدار اولیه متغیر n برابر با ۲ تعریف شده است و شرط خاتمه حلقه توسط عبارت تعیین n<=۵ کنترلی شده است، مقدار n نیز در هر مرحله ۱ واحد افزوده می‌شود.

مثال:

کد زیر اعداد ۱ تا ۳ را در خروجی چاپ می کند.

```
<?php
 for ( $n = 1 ; $n <= 5 ; $n++ )
   {
```

```
    echo("number: " . $n ."<br/>") ;
    if ( $n == 3 ) break ;
  }
?>
```

خروجی:

```
number: 1
number: 2
number: 3
```

مثال:

کد زیر مجذور اعداد کوچکتر از ۱۰ را نمایش می‌دهد.

```
<?php

for ($i = 0; $i < 10; $i++) {
print "The square of $i is " . $i*$i . "<br/>";
}
?>
```

خروجی:

```
The square of 0 is 0
The square of 1 is 1
The square of 2 is 4
The square of 3 is 9
The square of 4 is 16
The square of 5 is 25
The square of 6 is 36
The square of 7 is 49
The square of 8 is 64
The square of 9 is 81
```

ممکن اســت گاهی اوقات هنگام اجرای حلقه، بخواهید از آن خارج شده و ادامه اجرا را متوقف نمایید، در این شرایط می‌توانید از دستور break استفاده کنید.

علاوه بر دستور break، دستور continue نیز در حلقه‌ها کاربرد دارد. دستور continue ادامه اجرای حلقه با شرط فعلی را متوقف می کند و اجرای حلقه را با مقدار بعدی از سر می گیرد.

نکته: تأثیر break و continue بر دستورات بعد از خودشان است و دستورات قبل از آن‌ها به طور کامل اجرا می‌شوند.

مثال:

```
<?php

 for ( $n = 1 ; $n <= 5 ; $n++ )
   {
    if ( $n == 2 ) continue ;
    echo("number: "  .  $n  . "<br />") ;
   }
?>
```

خروجی:

```
number: 1
number: 3
number: 4
number: 5
```

نکته: برای چاپ چند عبارت یا متغیر توسط دستورecho باید عبارات یا متغیرهای موردنظر توسط علامت .به یکدیگر چسبانده شوند. به عنوان مثال;echo(" number: " .$n) عبارت number: و به دنبال آن مقدار متغیر n را چاپ می‌کند.

نکته: در دستور echo درج عبارت "</br>" باعث می‌شود پس از چاپ عبارات قبل از </br> مکان‌نما به ابتدای سطر بعد منتقل شود.

مثال :

چاپ اعداد ۵ تا ۲ با مقداردهی اولیه خارج از حلقه به صورت زیر است:

```
<?php
 $n=5 ;
 for ( ; $n >= 2 ; $n-- )
   {
    echo("number: " . $n . "<br/>") ;
   }
?>
```

خروجی:

```
number: 5
number: 4
number: 3
number: 2
```

۴-۳-۳ حلقه foreach

این نوع از حلقه برای کار با عناصر آرایه در نظر گرفته شده است. ساختار کلی حلقه foreach به صورت زیر است:

```
foreach ($array as $value)
 {
  بدنه حلقه و عباراتی که باید اجرا شوند ;
 }
```

هنگام اجرای این حلقه، عناصر آرایه از ابتدا تا انتها یکی یکی در متغیر $value قرار می‌گیرند. برای آشنایی با عملکرد این حلقه به مثال زیر توجه کنید:

مثال:

```
<?php
$x=array("one","two","three");
foreach ($x as $value)
 {
 echo $value . "<br />";
 }
?>
```

در اولین اجرای حلقه، اولین مقدار آرایه در متغیر $value قرار می‌گیرد و به دلیل اینکه دستور بدنه foreach چاپ این متغیر و سپس رفتن به ابتدای سطر بعد است، خروجی به صورت زیر خواهد بود:

```
one
two
three
```

چکیده فصل

دستورات کنترلی در زبان‌های برنامه نویسی به دو گروه اصلی تقسیم می‌شوند:

- دستورات کنترلی شرطی
- حلقه‌های تکرار

دستورات شرطی روی جریان اجرای بخشی ازبرنامه‌تأثیر می‌گذارند اما حلقه‌های تکرار تکه‌ای از برنامه را به تعداد دفعات مشخص، اجرا می‌کنند.

یکی از کاربردی‌ترین دستورات زبان‌های برنامه‌نویسی، دستور شرطی if است که عملکردی کاملاً مشابه جملات شرطی محاوره‌ای دارند.

در دستور switch از default برای تعیین دستورات پیش‌فرض ساختار switch استفاده می‌شود

حلقه‌ها برای اجرای یک یا چند دستورالعمل به تعداد دفعات مورد نیاز به کار برده می‌شوند. حلقه‌های زبان PHP دارای دو نوع کلی for و while هستند.

حلقه while ساده‌ترین نوع حلقه تکرار است و زمانی از آن استفاده می‌شود که بخواهیم عملیات مشخصی، تا زمانی که شرط تعیین شده‌ای برقرار باشد، اجرا شود.

حلقه for زمانی کاربرد دارد که می‌خواهیم مجموعه‌ای از عملیات به تعداد دفعات معینی انجام شوند.

خودآزمایی

۱. برنامه‌ای بنویسید که اعداد کوچک تر از ۱۰۰ و بزرگ‌تر از ۲۰ را به همراه زوج یا فرد بودن آن با استفاده از دستورات for و if ، چاپ کند.

۲. زوج یا فرد بودن اعداد در سوال اول را با دستور switch…case به جای if بررسی کنید.

۳. برنامه سوال اول را با استفاده از دستورات do ... while و if بازنویسی کنید.

۴. یک آرایه ۵ عنصری برای معرفی رنگ‌های مورد علاقه خود تعریف کنید، سپس با استفاده از دستور foreach آن‌ها را در مرورگر نمایش دهید.